

Drugi katoliško-slovenski pisatelj v ôni dobi pa je Andrej Recel, župnik na Raki (zap. jug. zap. od Krškega), kateri je leta 1582. poslovenil, a v rokopisu zapustil štajerski vinogradski zakon naslovljen: Gornik Buqui od krailaue Suetlosti offen innu poterien general inu priuilegium is nou u slauenfki iefigk fstulmazhan skufi Andrea Rezla farmostra na Rakj. Anno 1582. Rokopis, najden v neki knjigi bivšega Dolskega arhiva, kateri je sedaj v deželnem muzeji v Ljubljani, ima 27 listov fol. in ,Lj. Zvon' II. 251 to ,do zdaj povsem neznano prelogo naznanjajoč, piše, da je „osobito zaradi jezika zanimljiva, kajti v nji se nahajajo i starinske, še Trubarju neznane oblike in mnoge besede, dosedaj pogrešane.“

Razven tega se omenjajo še neke zabavljive pesni o ,Juriji Kobili' in o drugih, okoli leta 1575., o katerih Ljubić II. 552 méni, da so bile verjetno plod jezuvitskega peresa. Valvasor trdi, da je ta iz starih pesmij in ljudskih pripovedek znana psovka ,Jurij Kobila' veljala Juriju Juričiču, nekateri drugi pa jo pridevajo Juriju Dalmatinu. ,Pesni o Juriji Kobili so se pozabile in izvestno že tudi pogubile, kar je bilo zapisanih.‘

(Dalje prihodnjič.)

Književna poročila.

Dr. Fr. S. Krauss: Sitte und Brauch der Südslaven. Wien, 1885. 8, XXVI. 682 str. (Konec.)

Celó privatnim v javnosti nepoznanim osebam, ki mu niso po godi, ne prizanaša. Kakor Poncij v kredo prišla sta mestni poglavar ter davkar iz Požege v to „znanstveno“ knjigo. Kraussu namreč ugaja, pripovestece, katere so menda vreden prinos za chronique scandaleuse v Požegi, pripovedovati svojim bralcem.

Prav po nepotrebnem dá frančiškanom v Požegi na str. 588. svoje knjige brco, čemur pa se ravno tako ne morem čuditi, kakor temu, da se na vse kriplje brani pripoznati, da je narodovo mišljenje judom ali „čivutom“ neugodno. Jukić nekoliko takega poroča — „die geschichtchen, die er erzählt, sind natürlich erfunden“, je odgovor Kraussov. Če končno še omenim, da tudi Vuka Stefanovića Karadžića ne pusti v miru — „bücherden. Gewiss wäre es auch sprachlich sehr interessant zu untersuchen, inwieweit Pachenecker Trubers Sprache adoptirt hat.“ (vid. ,Lj. Zvon' III 607). In S. Ljubić pravi: „S-ove knjige jasno je, da su Jezuvite i prije g. 1595, naime kad su u Sloveniju uvedeni, pisali i tiskali diela u slovenskom jeziku.“ (II. 551). Ali: Pahe-
nekar je bil ,sacerdos Cistiriensis ordinis,‘ ne S. J. !

¹⁾ Prim. „Lj. Zvon“ I. 776.

macherei“ imenuje njegovo delovanje, bode prav umevna kritika v „Viencu“ kjer med drugim berem: „ako misli g. pisac nabacivati se blatom na poštenje drugih uglednih ljudi, da tako digne svoj ugled i postigne svoje svrhe, mi mu zbilja čestitamo.“

Sebe in prijatelje svoje povzdigavati, to pisatelj ume. Omenjal sem že, da kaj rad pripoveduje vse malenkosti, ki se tičejo njegove osebe. Iz te knjige zvédamo, kje se je pisatelj rodil, kje studiral, kje zadnji čas potoval itd. itd.

Zvédamo tudi, da je bil jedenkrat kupec, kar je prav važno, kajti zaradi tega si lahko tolmačimo čudno opomnjo na str. 493. Kraussove knjige. Pri pitalici: „Koliko za čovjeka vrijedi svoja žena? — Najgora da je sto groša, a prava i dobra za po čovečkog života“, dodaja k besedi „sto groša“ to-le opomnjo „das sind 10 gulden ö. w. = 16 mark 72 pf. nach dem heutigen course“. Za bivšega kupca je menda zanimivo znati, kakov je kurz nemških mark, zavoljo točnosti pa še bi trebalo dodatka, od katerega dné je ta kurz — slavistu je stvar manjše vrednosti.

Kar se tiče pohvale, katero deli Krauss prijateljem svojim, o nji molčim, kajti dotični gospodje so na tem povse nedolžni ter ne maram s publikacijo imen tudi njih v dotiko spraviti z ostro obsodbo te knjige. Naj le toliko omenim, da je Krauss prevel povest jednega svojih prijateljev v nemščino in glej, ta do sedaj literarnemu svetu nepoznani pisatelj postane v Kraussovi knjigi „der vorzüglichste schilderer südslavischen volkslebens“.

Posebno navdušen je Krauss za lepo svojo nemščino, za lepe prevode narodnih pesmij, katere on podaja in ki se tako odlikujejo od vseh prejšnjih, kajti Kraussov prevod je „einfach, klar und möglichst anschliessend an das original“, v tem ko mu na pr. Talvy ne zná dovolj nemščine, — „könnte deutscher sein“ pravi o njeni prestavi. Potrudil sem se zvezati bralcem tudi v tem oziru šopek prav dehtečih cvetic iz Kraussove knjige.

Tako n. pr. čitam na strani 255. „zuweilen, wenn die verfolger den entführer mit dem mädchen im dorfe nicht antreffen, zünden sie an demjenigen, für den das mädchen geraubt wurde, ihm und oft auch seinen anverwandten, haus und hof und alles, was brennen kann,“ ali na strani 294. „was das weib mitgebracht hat, das gehört ebenso nur ihr, als dem manne sein eigenes vermögen nur ihm gehört“. Iz ozira na prostor, ki je ti očni odmerjen, ne morem več vzgledov podajati; kogar zanimajo, naj blagovoli pogledati v knjigo, kjer jih je na izbiro; opozoril bi posebno na str. 417., 436., 538. itd. Rad priznavam, da se človeku v naglici — pet mesecev za 42 tiskanih pol! — lahko to ali drugo pripeti, ali zakaj je g. pisatelj svoji knjigi na škodo tako hitel? Pri malo vestnejšem pregle-

davanji rokopisa bi bile izginile gotovo tudi besede in fraze, ki sedaj zeló kazé knjigo. Tako n. pr. bekenntin, verwandtin, söhnerin (za sinaho), ali pa v znanstvenih knjigah neobičajni izrazi: „moos“ za denar, „fremder quark, geschwollene darstellung, sich über etwas giften, sich jemanden aufzwicken, schofel, beschummeln, wollbandel, hosenbandel“ itd. In o taki pisavi trdi Krauss „das ist echte, gut deutsche ausdrucksweise . . . ich scheue mich gar nicht, allmällig der volksthümlichen redeweise zur geltung zu verhelfen“ — prav, samó prosili bi, v znanstvenih, Jugoslovanov se tikajočih delih ne rabiti izrazov, ki so menda v jargonu dunajskega Salz-griesza „volksthümlich“, a drugod ne. V ozki zvezi s tem je drugo, kar mi je omeniti. Želel bi namreč, da je Krauss na mnogih mestih, kjer je figovega peresa prav treba, menj gostobeseden. In če se je pisatelju zdelo potrebno, podati primere takih pesmij in prislovic, naj bi bil vendar do-ločnejše, nego je to storil, naglašal, ka je te baže pesništvo doma v Sla- voniji ter po bivši Krajini, kjer je soldateska popačila narod, da pa je drugod narodu tuje. Posamezne osebe bodo se povsod nahajale, katerim ugajajo take „godčevske“, toda narodne niso. Takih pesmij o predmetih, ki so navadni govorici nepristopni, narod ne poje. Zavaljo tega bi prosil tudi pisatelja, naj nikar ne stori, s čimer nam na strani 140 svoje knjige pretí; prosil bi ga, naj ne izdá svoje zbirke takih pesmij. Iz knjige namreč zvédamo, ka sta mu neki prijatelj in neka prijateljica (!) nabrala precèj take snóvi, o kateri pisatelj sam pravi: „ich besitze hundertundfünfzig der unflähig- sten volkslieder (!?) gerade aus der ehemaligen Militärgrenze. Die priapieen, welche Salmasius einst zusammengestellt, sind, meiner sammlung gegen- übergehalten, erbauungslieder für heranreifende jungfrauen“ — Heinrich, mir graut vor dir!

Zamolčati ne morem, da je dotekla Slovence dvojbena čast, da se z ozirom na dostojnost najostudnejša pripovedka njih tiče. Kogar zanima tako berilo, naj si ga poišče na str. 405. Tam se podaja govor pozavčinov, kakor je baje običen po murskem polji na Štajerskem. Dobil je Krauss stvar iz še ne tiskane zbirke prof. Valjavca in zbog tega ne dvojim, da sta pozavčina menda res kedaj nekje tako govorila. Toda verjemite mi, slišal sem v istem kraji, za katerega Krauss poroča, že obilico pozavčinov, povpraševal in pozvedaval sem o stvári mnogo, toda o tako ostudni go- vorici ni sluha ni duha, in ako bi se drznil kdaj pijanec jednake „recht lustige reden“ podajati svatovski družbi, kakor so v Kraussovi knjigi objavljene, takoj bi posvetili poslušalci takemu človeku.

Naj h koncu še izpregovorim o tem, kako je Krauss v svoji jugo- slovanskim običajem posvečeni knjigi pisal o našem narodu — „die Neu- slovenen“ nas vedno imenuje. Ker zadrug med Slovenci več ni in se torej

pisatelju v tem oddelku ni bilo treba na Slovence ozirati, pričakoval sem, do bode drugod, barem tam, kjer najobširneje govori ob vseh panogah jugoslovanskih, pri ženitvanjskih obredih namreč, kaj več povédal o Slovencih. Toda Bogišičev „Zbornik“ kakor tudi tistega pisatelja spis „o važnosti sakupljanja itd.“ le malo o Slovencih podajata, v Valjavčevi zbirki menda pisatelj tudi ni preveč našel, in zatorej nam odreka kar vse posebne ženitovanjske obrede. „Es klingt fast ungläublich, selbst die slavischen bezeichnungen der würdenträger bei einer hochzeit sind deutschen benennungen gewichen“, piše na str. 342. Ne tajim, da se res izrazi „kranceljungfrava“ itd. nahajajo tu in tam med Slovenci, ali obični so vendar domači izrazi, in čudno, ravno na nemški meji, po Slovenskih goricah na Štajarskem ne slišiš nemških, ampak samó domače izraze kakor: svatervca, starešina, pozavčín itd. Tam je tudi še precéj prav zanimivih ženitovanjskih obredov ohranjenih, kateri so v odločnem protislovju s Kraussovó trditvijo: „die eigentliche hochzeit bietet (pri Slovencih namreč) nichts sonst erwähnenswerthes, da sie in der kneipe ihren abschluss findet“. Par vrstic za temi besedami citira Krauss Valjavca „gda so že blizo doma, ne grejo v časih jest ampak v bližjo krčmo.“ Da se torej v krčmi le okrepčajo ter potem domóv gredó, kjer svatkovine trajajo navadno dva do tri dni, to je znano vsakomu, ki se je s stvarjo tudi le površno pečal. Da bi se g. Krauss bil malo potrudil, našel bi n. pr. v „Slovenskem Narodu“ l. 1878. (listek od 13. do 15. marca) prav točen in zanimiv popis ženitbenih običajev med Slovenci na murskem polji. To polje pa ni menda Kraussov „Murland“. Z geografijo je namreč naš pisatelj nekako v protivju ali pa tudi v tem zbog naglice svoje ni mogel zatajati značaja, ki prevlada po vsi knjigi. Valjavec podaja, kakor znano, svoje poberke v narečji kraja, v katerem jih je nabral, ter tudi imena krajev navaja v obliki, katero rabi narod. Krauss porablja Valjavčevo zbirko, a ker pravljice prevaja na nemški jezik, moral je to tudi storiti kar se tiče krajevnih imen, ali vsaj dodati kako opomnjo, da bode dotični bralec, ki hoče rabiti Kraussovó knjigo, vendar znal, kje se ta ali óna pravljica, navada itd. nahaja. Kateri nemški antropolog pa bode v stanu zadeti, kateri kraji so to: Čakovec im Murlande, Lotmerg in Steiermark, in der umgegend von Rogatec, St. Bolfank im slovenischen Steiermark itd. Še Slovincu, ki zna, po katerih krajih nabira Valjavec, bode menda težavno najti pravi „St. Bolfank in Steiermark“, kako pa bode to tujcu mogoče?

Ako še omenim, da je Kraus zasledil novo izdajo slovenskih narodnih pesmij — „das hochzeitslied, welches . . . auch in der sammlung von Blaznik (1839 bis 1844) durch einige schöne stücke vertreten ist“ — ter zgodovinarja Kranjske Linnhardta (sic!), mi menda ne bode treba še

več poročati o temeljitosti, katero nahajamo v Krausovi pisavi, ako o Slovencih govori.

Da napósled v kratkem izrečem sodbo svojo o knjigi: kar je v nji dobrega, ni novo in kar je v nji novega, ni dobro; posebno takrat ne, kadar je to novo Krausova last in ni posneto iz zbirk, katere so mu bile po prijaznosti raznih nabirateljev na razpolaganje. Kraus pravi, da je pisal knjigo svojo le za misleče ljudi — „für nicht denkende menschen ist dieses buch nicht geschrieben worden“ — to povse akceptiram, pa omeniti moram, da sem dosedaj zmerom bil tega mnenja, da se znanstvene knjige pišejo le za „denkende menschen“. Upajmo torej, da bode knjiga samó „mislečim ljudem“ prišla v roke! Ti bodo ljuljiko hitro spoznali, kajti prirodna krasota in bogastvo jugoslovanskega narodnega življa je tako velika, da je tudi polivka, katera je v ti knjigi razlita čeznjo, ni mogla utopiti. Komur je resno za stvar, temu bode Krausova knjiga napotek, da se uči jezika, ali da sploh skrbi dobiti avtentične vire. Če bode Krausova knjiga ta vspeh imela, potem smo nje lahko vkljub vsem njenim hibam veseli. Ali tega nas Bog obvaruj, da bi bila ta knjiga vir narodnega običajnega prava za tuje učenjake, ali pa, da bi po znanstveni vrednosti ter po pisavi te knjige tuji našo jugoslovansko znanost in znanstveno pisavo sodili.*)

Dr. Janko Babnik.

III.

Spomenica tisočletnice Metodove smrti. Spisal dr. Fr. K. o. s. Na svetlo dala Sl. Matica, Ljubljana 1885, IV + 174 str.

(Konec.)

Iz Konstantina zvédamo torej o lézi Velike Moravske le toliko, da se je ona razprostirala na desni strani srednjega Dunava tja doli do izliva Drave, torej po stari Panoniji (razven njenega zapadnega in južnega dela. Životopisec sv. Klementa iz X. stoletja spominja izrecno „panonsko Moravijo“ (*Μοραβίας τῆς Παννονίας*) in fuldski letopisi (Pertz M. G. I.) imenujejo leta 901. Panonijo ali iztočno Korotanijo južni del Velike Moravske, („interdum vero Ungari australem partem regni illorum (i. e. Moravorum) Carantanum, devastando invaserunt“). Tudi brezimni tajnik kralja Bele (Endlicher, Gesta Hungarorum 8. pg. 134, 186) govori o „moravskih Korotancih“ (*Carinthinorum Morouanensium fines*) in s tem se ujema, kar

*) G. dr. Janko Babnik nam je to poročilo o dr. Krausovi knjigi poslal že lansko pomlad, a natisnili smo je šele zdaj, ker prej nismo imeli prostora. To poudarjamo zategadelj, ker je g. prof. dr. Jagič pred nekoliko meseci o dr. Krausovi knjigi razglasil kritiko (*Archiv f. slav. Phil.* VIII. 612—632), ki se v mnogih točkah popolnoma ujema z dr. Babnikovo in bi zatorej lahko kdo mislil, da je dr. Babnik poročilo svoje posnel po prof. Jagičevem spisu.

Uredn.